

זאלת
לשוויון
וזכויות
אדם

FAKE PEACE

ההונאה של נתניהו: לשווק מחדש את השליטה בפלסטינים בעטיפה של שלום

עדי גרנות

ספטמבר 2020

זולת
לשוויון וזכויות אדם

FAKE PEACE

ההונאה של נתניהו: לשווק מחדש
את השליטה בפלסטינים בעטיפה של שלום

מחקר וכתיבה:
עדי גרנות

צוות היגוי:
הפרשן המדיני עקיבא אלדר
השגריר בדימוס אילן ברוך
פרופ׳ נעמי חזן
פרופ׳ יוסי יונה

עריכה: איתמר שאלתיאל
עיצוב: עומרי פיינשטיין

כותבת נייר העמדה, עדי גרנות

בת 36, חיה בדרום תל אביב. בוגרת התוכנית האינטרדיסיפלינרית למצטיינים במדעי הרוח והאמנויות באוניברסיטת תל אביב, ובעלת תואר שני בתקשורת פוליטית מה-London School of Economics. עבודת התזה שלה בחנה את התפקיד של הבניית נרטיבים של פחד בכל הנוגע להתקבלות ה-BDS בקרב ישראלים יהודים. מוזיקאית ובוגרת בית ספר רימון למוסיקה במסלול לזמרים יוצרים, כותבת ומפרסמת מוזיקה פוליטית, טקסטים ומאמרים שעוסקים בקשר שבין פוליטיקה לתרבות פופולרית, ובפרט למוזיקה. עבדה במשך ארבע שנים בארגון שוברים שתיקה, והיתה אחראית על תחום המחקר והכתיבה במחלקת הלובי של הארגון.

כל הזכויות שמורות ל**זולת - לשוויון וזכויות אדם ©**

תוכן העניינים

מבוא ..... עמ' 3

פרק ראשון – ההונאה ..... עמ' 5

שיווק מחדש של המציאות הקיימת ..... עמ' 5

ביסוס פרדיגמה חדשה בציבוריות הישראלית: שלום תמורת שלום ..... עמ' 6

גריפת רווח כתוצאה מהמהלך ..... עמ' 7

אינטרסים פוליטיים צרים ..... עמ' 7

הזדמנות לרדת מעץ הסיפוח ..... עמ' 8

פרק שני – המחיר ..... עמ' 10

נורמליזציה של הכיבוש ..... עמ' 10

נעיצת חורים בבלון הסולידריות הערבית עם המאבק הפלסטיני ..... עמ' 10

קיבוע והנצחה של הפגיעה בזכויות האדם של הפלסטינים ..... עמ' 11

חותמת הכשר אמריקאית ..... עמ' 14

נורמליזציה של סיפוח זוחל ..... עמ' 15

סיכום ..... עמ' 16

מבוא

בתאריך 13.8.20 פרסם ראש הממשלה בנימין נתניהו בטוויטר את הטקסט הבא: "היום נפתח עידן חדש ביחסיה של מדינת ישראל עם העולם הערבי: החלטנו על כינון שלום רשמי ומלא בין ישראל לאיחוד האמירויות. יהיו מדינות ערביות ומוסלמיות נוספות שיצטרפו למעגל השלום איתנו. שלום אמיתי - לא סיסמה. שלום מתוך עוצמה, שלום תמורת שלום".[1]

במסגרת נירמול היחסים הדיפלומטיים עם איחוד האמירויות, המתואר על ידי נתניהו ככינון של שלום, הוחלט על נסיגה מהתוכנית לספח באופן חד-צדדי כשליש מהגדה המערבית, אשר עמדה על הפרק מתחילת השנה במסגרת "עסקת המאה", היתה הבטחה מרכזית של נתניהו במערכת הבחירות האחרונה, והמתינה לצאת לפועל. שנת 2020 אכן היתה עמוסת התרחשויות מדיניות בזירה הפלסטינית: בינואר הושקה עסקת המאה, ובאוגוסט התבשרנו כאמור על הסכם הנורמליזציה. למעשה, תוך שמונה חודשים הספיקו נתניהו וטראמפ גם להכריז על סיפוח בקול גדול – "זהו יום היסטורי, זו תוכנית נהדרת לישראל. זו תוכנית נהדרת לשלום"[2] – וגם לחזור בהם ממנו בעבור "שלום" היסטורי אחר.

המשותף לשני המהלכים האלו הוא ששניהם היו כרוכים בהונאה של הציבור ושווקו באופן מגמתי ומטעה. עסקת המאה כונתה "הסכם שלום", על אף שהיא היתה בעיקרה תוכנית סיפוח מוטה וחד-צדדית שהונחתה על הפלסטינים כתוצר מוגמר; והמהלך עם איחוד האמירויות תואר גם הוא כ"הסכם שלום", אף על פי שישראל מעולם לא היתה מצויה בסכסוך עם איחוד האמירויות, ולמרות ששתי המדינות מקיימות קשרים בלתי רשמיים כבר שלושה עשורים. עוד משותף לשני המהלכים הוא שאף על פי שבשניהם הפלסטינים הודרו לחלוטין מהדיון, לשניהם יש השפעה ישירה ומרחיקת לכת על העם הפלסטיני.

נייר עמדה זה מטרתו לסקור את האופן המטעה שבו נארז, שווק ונמכר לציבור הסכם הנורמליזציה עם איחוד האמירויות. לצורך כך ראשית ננסה לעמוד על אופיה של ההונאה ועל מרכיביה השונים, באמצעות בחינת המסרים של נתניהו אל מול המציאות ועמידה על הפער ביניהם, וכן התבוננות באופן בו היא משרתת את נתניהו עצמו. נירמול היחסים עם איחוד האמירויות איפשר לנתניהו לסגת בדרך אלגנטית מתוכנית הסיפוח שכבר איבדה מהיתכנותה ומכוחה, ותוך כדי כך לא רק לנסות ולהצטייר כמדינאי מדופלם שאין לו תחליף, אלא גם לנסות ולשכנע את הציבור הישראלי שיתכן הסדר עם הפלסטינים ללא תמורה ישראלית, ובלשונו – "שלום תמורת שלום".

---

[1] עמוד הטוויטר של נתניהו, 13.8.20.

[2] נתניהו על עסקת המאה: 'מוכן למו"מ מיד'; טראמפ: 'צעד גדול לעבר השלום'". טל שלו, וואלה! ניוז, 28.1.20.

בהמשך נתבונן גם במחיר הפלסטיני שהמהלכים הללו גובים, בנזק שנגרם לפלסטינים כתוצאה מהם, ובהעמקת הפגיעה בזכויות האדם שלהם. בראש ובראשונה, המהלכים של נתניהו תורמים להנצחת הכיבוש והסכסוך הישראלי-פלסטיני באמצעות כך שהם יוצרים תנאים חדשים שמרחיקים את שני הצדדים מהיכולת להגיע לפיתרון מדיני. אולם מעבר לכך, הם מכשירים לא רק את הכיבוש אלא גם את הסיפוח הזוחל שמתקיים בחסותו, ותורמים להצגת שניהם כסבירים ונורמלים.

בין אם תוכננו כך מראש ובין אם קרו כתוצר לוואי, מי שמשלם כל פעם מחדש את המחיר עבור המהלכים של נתניהו וטראמפ הם הפלסטינים. זאת מכיוון שבמסגרת אותה הונאה שיווקית, נתניהו מקפיד לקחת צעדים שמעמיקים, מחריפים, מנציחים ובעיקר מנרמלים את השליטה הישראלית בפלסטינים ואת הפגיעה בהם, ולעטוף אותם בעטיפה נוצצת של "שלום", בחותמת הכשר אמריקאית ובלגיטימציה ערבית. כך או כך, כשנתניהו מבקש לקדם מהלך מדיני שישרת אותו, יחזק את כוחו הפוליטי ויעניק חותמת הכשר לשליטה הצבאית שלנו בשטחים, הוא אינו מהסס להטעות את הציבור, להפריח שקרים גסים ולהסתיר ממנו את האמת.

פרק ראשון – ההונאה

1. שיווק מחדש של המציאות הקיימת

בפרק הפתיחה של הסדרה "מד מן", שסבבה סביב עולם הפרסום הניו יורקי בשנות החמישים והששים של המאה הקודמת, יש סצינה מפורסמת שעוסקת במאמצים למצוא אסטרטגיית שיווק עבור סיגריות "לאקי סטרייקס", לאחר שהרשות להגנת הצרכן פרסמה שסיגריות גורמות לסרטן וכתוצאה מכך המכירות צנחו משמעותית. דון דרייפר, הדמות הראשית בסדרה ואשף פרסום, מבין שכעת עליו למצוא סלוגן שלא רק יבדל את לאקי סטרייקס מיתר חברות הטבק, אלא גם יעזור לנטרל את הפחד של צרכני הסיגריות. הוא שואל את בעל החברה כיצד הם מכינים את הסיגריות, ובזמן שזה מונה בפניו את סדר הפעולות הקבוע שלא השתנה מאז הקמת החברה – "אנחנו משביחים זרעי טבק, שותלים אותם, מגדלים אותם, קוצרים אותם, מטפלים בהם, קולים אותם..." – הוא מוציא דווקא מתוכו את הסלוגן המנצח: Lucky Strikes – it's toasted (לאקי סטרייקס – זה קלוי). כשבעל החברה אומר לו שגם הסיגריות של החברות המתחרות הן קלויות, עונה לו דרייפר: "לא, הסיגריות של החברות האחרות הן רעילות. לאקי סטרייקס הן קלויות".[3]

בדיוק כמו שלב הקלייה בתהליך הכנת הסיגריות, בהסכם עם איחוד האמירויות אין חידוש רב מדי. ובדיוק כמו ששלב הקלייה הונח בקדמת הבמה על מנת להונות את הציבור, להסיח את הדעת מסכנות העישון ולצייר את 'לאקי סטרייקס' כמוצר חיובי ומפתה, כך המהלך של נתניהו הוא הונאה שנועדה לשווק מחדש את הכיבוש לציבור הישראלי כהרפתקה נטולת סכנות, שמחירה זעום. קיים פער בין העובדה שבמובנים רבים המהלכים המדיניים הללו הם שימור של המצב הקיים, לבין האופן שבו הם ממוסגרים כהישגים "היסטוריים" שמסמלים "עידן חדש".

לישראל מעולם לא היה סכסוך מהותי עם איחוד האמירויות.[4] ישראל ואיחוד האמירויות אינן חולקות גבול, אינן מצויות בסכסוך על משאבים או שטחים, ומעולם לא נלחמו זו בזו.[5] למעשה, עד להכרזה של נתניהו מעט מאוד ישראלים חשו בהיעדרו של הסכם כזה. ההסכם עם איחוד האמירויות הוא למעשה פורמליזציה של יחסים שהחלו להתהוות כבר בשנות התשעים והמשיכו מאז במלוא הכוח, גם אם בחשאי. סביב המאבק באיום האיראני, כבר בשנת 2001 השר אפרים סנה ביקר בחשאי בדובאי, וב-2005, סביב ההתנתקות, ישראל היתה מצויה בקשר עם גורמים באמירויות. לאורך השנים מאז ועד היום ניהלו ישראל ואיחוד האמירויות מגעים בלתי מוצהרים בנוגע לסוגיות כלכליות, מסחריות, ביטחוניות ודיפלומטיות.[6] במובן הזה, הבחירה לתאר את ההסכם כ"הסכם שלום" כרוכה בהונאה כפולה: לא רק שמההסכם נעדרים מרבית המרכיבים של הסכם שלום – ובראשם הפסקת לחימה וכינון גבולות, אלא שגם המרכיבים שכן קיימים בו – כינון יחסים דיפלומטיים ומסחריים – נוסדו לראשונה לפני כשלושים שנה.

---

[3] תסריט פרק הפיילוט, מד מן, עמ' 36-40 (אנגלית); סצנת לאקי סטרייקס, מד מן, יוטיוב (אנגלית).

[4] יהיה נחמד לבקר בדובאי, אבל רמאללה חשובה יותר, אלי פודה, מכון מיתווים, הארץ, 19.8.20.

[5] האדישות שבה התקבל ההסכם עם האמירויות היא הנורמליזציה האמיתית, נעה לנדאו, הארץ, 31.8.20.

[6] יהיה נחמד לבקר בדובאי, אבל רמאללה חשובה יותר, אלי פודה, מכון מיתווים, הארץ, 19.8.20; ישראל הסכימה לדחות את תוכנית הסיפוח בתמורה לנרמול היחסים עם איחוד האמירויות, נעה לנדאו וג'קי חורי, הארץ, 13.8.20.

2. ביסוס פרדיגמה חדשה בציבוריות הישראלית: שלום תמורת שלום

כשנתניהו אומר "כעת ב-2020 נופלת בחלקי הזכות לכונן שלום שלישי עם מדינה ערבית",[7] הוא מבקש להפעיל את הסנטימנט הציבורי החיובי כלפי הסכמי השלום עם מצרים וירדן. עם זאת, יש לזכור ששעה שהסכמי השלום הללו נחתמו בתקופות שבהן המודל המקובל היה של שטחים תמורת שלום, במקרה הנוכחי נתניהו מקדיש מאמץ ניכר לפירוק המודל הישן והטמעת מסר חלופי: תמונה שהעלה לאחרונה לעמוד הפייסבוק שלו מתארת את הסכם השלום עם מצרים כ"שטחים תמורת שלום" ואת ההתנתקות כ"טילים תמורת שלום".[8] הפעם, מבטיח נתניהו, קיבלנו "שלום תמורת שלום", והוא מקפיד לחזור על המנטרה הזו שוב ושוב.

אלא שגם כאן מדובר בהונאה, ולא רק בגלל שכלל לא מדובר בהסכם שלום: למרות הניסיונות של נתניהו להציג את ההסכם עם איחוד האמירויות כהסדר ללא מחיר, בפועל מדובר בעסקת חליפין שעלתה לו במטבע פלסטיני – נסיגה מתוכנית הסיפוח – ובאישור עסקת מטוסי ה-F35[9] ומטוסי EA-18G גראולר.[10] מאחר שנתניהו הסתיר מפני הציבור הישראלי את עסקת מטוסי ה-F35, אין סיבה להניח שלהסכם עם איחוד האמירויות לא היו עלויות נוספות, שטרם נחשפו.

חשוב מכך, לא פחות משהמסר של "שלום תמורת שלום" נועד למכור לציבור הישראלי את ההסדר עם איחוד האמירויות, מטרתו האמיתית היא שיווק מחדש של כיבוש השטחים ופירוק השאיפה להסדר עם הפלסטינים. כשנתניהו אומר "שלום תמורת שלום", הוא למעשה אומר שניתן לסיים את הסכסוך הישראלי-פלסטיני גם מבלי להידרש לוויתור על שטחים.

לאורך השנים חל בקרב הציבור הישראלי תהליך של התרגלות לכיבוש, ועם הזמן התפתחו כלפי עוולותיו הן אדישות והן עיוורון, שמאפשרים את המשכו יותר מכל ומרגילים אותנו לכך ששליטה צבאית על אוכלוסיה אזרחית היא דבר נורמלי. כולנו התרגלנו למחסומים, לנשק, לחיפושים והבידוקים, לסרטונים של חיילים חמושים שנכנסים לבתים של משפחות פלסטיניות באמצע הלילה, לצעירים בני 19 במדים שמקבלים החלטות משנות חיים עבור גברים, נשים, ילדים וזקנים. אלו כבר כמעט שאינם צורמים לנו כיום, כמעט שלא מעוררים את תשומת לבנו. הכיבוש הוא הנורמליות החדשה. במובן זה, ההסכם בין ישראל לאיחוד האמירויות לוקח את תהליך השחיקה המוסרי הזה, שנמשך כבר 53 שנה, מכפיל את משקלו באחת ומחריף אותו לאין שיעור.

כשדון דרייפר מבקש להסביר ללקוח שלו את המהלך השיווקי שהוא הרגע הציג בפניו, הוא אומר לו כך: "Advertising is based on one thing: happiness. And you know what happiness is? Happiness is the smell of a new car... It's freedom from fear. It's a billboard on the side of the road that screams with reassurance that whatever you're doing is okay. You are okay."[11]

---

[7] נתניהו: החלטנו על שלום מלא עם איחוד האמירויות, אין שינוי בתוכנית להחיל ריבונות, נועה לנדאו, הארץ, 13.8.20.

[8] עמוד הפייסבוק של בנימין נתניהו, 20.8.20

[9] חרף דברי נתניהו, מכירת אף-35 לאמירויות עדיין עומדת על הפרק, עמוס הראל, 19.8.20, הארץ.

[10] Netanyahu Privately Condoned U.S. Plan to Sell Arms to U.A.E., Officials Say, Mark Mazzetti, Edward Wong and Michael LaForgia, 3.9.20, The New York times

[11] בעברית: "פרסום מבוסס על דבר אחד: אושר. ואתה יודע מה זה אושר? אושר זה הריח של מכונית חדשה... זה החופש מהפחד. זה שלט חוצות בצד הדרך שצועק אליך בטון מרגיע שמה שאתה לא עושה – זה בסדר. אתה בסדר".

איש איש מסיבותיו, טראמפ ונתניהו חברו יחד להונות את הציבור הישראלי באשר לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני. תחילה בעסקת המאה, שארזה מחדש את כיבוש וגזל השטחים כ"שלום" ואת האוטונומיה החלקית והשבירה של הרשות כ"מדינה פלסטינית". לאחר מכן, כשחלום העוועים של סיפוח השטחים קרס בקול, נזנחה אותה "תוכנית נהדרת לישראל" עבור הסדר עם איחוד האמירויות, וכעת נורמליזיציה של יחסים קיימים תוארה כ"שלום". המשמעות, רומז נתניהו, ברורה – ניתן להגיע גם להסדר עם הפלסטינים מבלי שישראל תאלץ לשלם מחיר.

המצב הקיים נותר כשהיה, אך שווק מחדש במטרה להעניק לו לגיטימציה, נורמליות ומראית עין של סבירות. ההסכם עם איחוד האמירויות משול כאן לשלט חוצות מהבהב שצועק בניאון לעוברים ושבים שהם בסדר. שאי השוויון בין ישראלים לפלסטינים הוא בסדר, שהפרת זכויות האדם של הפלסטינים שנמשכת כבר 53 שנה היא בסדר, שכל מה שישראל תעשה בכדי להמשיך ולשלוט בכל המרחב שבין הנהר לים – בסדר אף הוא. ואם הכל בסדר, אין מניעה לשמר את המצב הקיים לנצח. כיבוש השטחים, שתואר במשך שנים כרע הכרחי זמני, עד שישראל והפלסטינים יגיעו לפשרה מוסכמת, מותג מחדש כמצב נורמלי שישאר על כנו, ובסופו של דבר גם הפלסטינים יקבלו אותו כמציאות נתונה ובלתי משתנה. זה ה"שלום תמורת שלום" שמוכר לנו נתניהו – כיבוש נצחי, שליטה ישראלית נצחית, עליונות יהודית נצחית במרחב שבין הירדן לים.

3. גריפת רווח כתוצאה מהמהלך

א. אינטרסים פוליטיים צרים

מיד לאחר ההצהרה של נתניהו על "הסכם השלום ההיסטורי", התקשורת הממוסדת והרשתות החברתיות געשו מהתלהבות ושמחה. המהלך התקבל כחיובי באופן כמעט גורף, וזכה לשבחים מנשיא המדינה,[12] מרבים במחנה השמאל בישראל, מהקהילה הבינלאומית,[13] מהיריב הפוליטי המרכזי של נתניהו, בני גנץ,[14] ומהיריב הפוליטי של טראמפ, ג'ו ביידן.[15] אפילו תגובת הימין המתנחלי, שביטול תוכניות הסיפוח פוגע באינטרסים שלהם באופן הישיר ביותר, הייתה מתונה יחסית, ובקרב חלק מנציגיו כללה אף תמיכה במהלך.[16] היחידים שלמן ההתחלה השמיעו את התנגדותם היו הפלסטינים, אך נדמה שמלבדם כל קצוות הקשת הפוליטית אימצו בשמחה את ההסכם.

---

[12] "ההסכם בין ישראל ואיחוד האמירויות הוא אבן דרך חשובה ואסטרטגית לקראת תהליכים חדשים באזורינו. [...], "אני מלא תקווה שצעד זה יוביל גם לחיזוק האמון הנדרש בינינו לבין עמי האזור על מנת להגיע אל הסכמה רחבה ויציבה בין כולנו". ישראל הסכימה לדחות את תוכנית הסיפוח בתמורה לנרמול היחסים עם איחוד האמירויות, נעה לנדאו וג'קי חורי, הארץ, 13.8.20.

[13] שליח האו"ם למזרח התיכון ניקולאי מלדנוב כתב בטוויטר כי הוא מברך את ההסכם בין שתי המדינות, שכן הוא "עוצר את התוכניות לסיפוח ישראלי". נתניהו: החלטנו על שלום מלא עם איחוד האמירויות, אין שינוי בתוכנית להחיל ריבונות, נעה לנדאו, הארץ, 13.8.20.

[14] גנץ כתב בעמוד הטוויטר שלו כי הוא בטוח "שלהסכם יהיו השלכות חיוביות רבות על עתיד המזרח התיכון כולו ועל מעמדה של ישראל בעולם ובאזור. אני קורא למדינות ערביות נוספות לקדם את היחסים עם ישראל בהסכמי שלום נוספים". ישראל הסכימה לדחות את תוכנית הסיפוח בתמורה לנרמול היחסים עם איחוד האמירויות, נעה לנדאו וג'קי חורי, הארץ, 13.8.20.

[15] ביידן: ההסכם בין ישראל לאמירויות היסטורי, סיפוח היה מחסל את השלום, סוכניות הידיעות, ואללה, 14.8.20.

[16] הטוויטר של נפתלי בנט, 13.8.20; ראש מועצת אפרת עודד רביבי: "ההסכמה הישראלית לדחיית החלת החוק הישראלי בישובים היהודים ביהודה ושומרון היא מחיר ראוי [...]. אני בטוח ששינוי הכיוון בתפיסה כי ההתיישבות אינה מכשול לשלום ימשיך להוביל אותנו גם בעתיד ומתוך כך ראוי שנכין את עצמנו להחיל את החוק הישראלי ביהודה ושומרון". ראש מועצת יש"ע לנתניהו: "הולכת אותנו שולל, האמון בך פג", הגר שיזף, הארץ, 13.8.20.

אין להתפלא מהתמיכה הגורפת במהלך. נורמליזציה רשמית בין ישראל לאיחוד האמירויות עשויה להטיב עם ישראל ברמה המדינית והדיפלומטית, ולחזק את התיירות, את קשרי החוץ והמסחר, את ההשקעות הכלכליות ההדדיות וכד'. מדובר בהישג ישראלי כמעט חסר תקדים, ש"פורץ עוד פתח חשוב, פומבי הפעם, בטבעת הבידוד הערבית סביב ישראל",[17] ועשוי לתרום רבות לכלכלה הישראלית, לתיירות וליחסים הדיפלומטיים של ישראל עם האמירויות וכן עם מדינות ערב נוספות שאולי ילכו בעקבותיה. נתניהו יודע היטב שקשה להתנגד להסדר כזה, ושכל התנגדות אליו או הסתייגות ממנו תצטייר בקלות כ"חמיצות" של השמאל או כאנטיגוניזם אוטומטי נגד נתניהו וממשלתו.

נתניהו, שמצוי תחת האיום של שלושה כתבי אישום, משבר הקורונה, המשבר הכלכלי וההפגנות ההולכות ומתעצמות נגדו, קיבל כאן הזדמנות פז: באמצעות נקיטת אקט שממוסגר כיוני ושוחר שלום, הוא מוריד מיד את להבות הביקורת המופנות כלפיו – הן ביחס לתפקודו הלקוי והן בנוגע להחלטתו, באמצע משבר חריף, לעסוק בהטבות מס לעצמו, במלחמת חורמה נגד היועץ המשפטי לממשלה ובהפצת סיפורי בדים על המפגינים נגדו. ההסדר עם איחוד האמירויות, אם כן, מאפשר לנתניהו להמשיך לדחוף את המסר המרכזי שלו במערכות הבחירות האחרונות: נתניהו הוא "ליגה אחרת", פוליטיקאי ממולח ומיומן, בעל קשרים דיפלומטיים חזקים עם מעצמות חזקות, חסר תחליף.

ב. הזדמנות לרדת מעץ הסיפוח

בינואר 2020 הבית הלבן בראשות דונלד טראמפ השיק את עסקת המאה, שכללה בין היתר גם תוכנית לסיפוח חד-צדדי של כ-30% מהגדה המערבית. העסקה, שנכתבה על ידי צוות יועצים ומומחים מטעם טראמפ, גובשה במשותף עם ממשלת נתניהו. היא הושקה במעמד שני המועמדים המובילים לראשות הממשלה בישראל וללא כל נציגות פלסטינית, ומיד הובאה אל הממשלה על ידי נתניהו שהכריז כי החלת הריבונות תצא לפועל ב-1.7.20.

ההסכם עם איחוד האמירויות הושג, כאמור, בתמורה לנסיגה מתוכנית הסיפוח החד-צדדי, ובכך למעשה קבר אותה. היות שכך, הוא עלול היה להיתפס כמצג של חולשה, נסיגה לאחור מתוכנית שגם נתניהו וגם טראמפ שמו במרכז התמונה בשנה האחרונה. אי לכך, מוטב להם שהנסיגה הזו תצטייר ככמה שיותר חיובית, מטיבה ועוצמתית, ובמילים אחרות – אם כבר לרדת מהעץ, אז בקפיצה יציבה ובוטחת. חתימה על "הסכם שלום", ועוד "היסטורי",[18] היא דרך הנסיגה היחידה, נטישה של "הישג מדיני" אחד עבור הישג מדיני אחר.

בשלב הזה קשה לקבוע אם המהלך כולו תוכנן מראש על שני שלביו – ראשית עסקת המאה ובהמשך ההסכם בין ישראל לאיחוד האמירויות, או שמא הוא נבנה תוך כדי תנועה. מהאפשרות הראשונה ניתן לגזור שלמן ההתחלה הסיפוח המוצע בעסקת המאה נועד לשמש מעין "עז" שהוכנסה אל הדיון רק לשם ההקלה שתבוא עם הוצאתה. אם אכן כך הדבר, אפשר לקבוע כי מטרתה של תוכנית הסיפוח של טראמפ ונתניהו הייתה לשים על השולחן עסקה שעל הדרך תכשיר, תנרמל ותנציח את הסטטוס קוו של הכיבוש ושל המשך הסכסוך, ושאולי מעולם לא הייתה

---

[17] האמריקאים הצילו שוב את נתניהו מפעלולי הסיפוח, ומעצמו, עמוס הראל, הארץ, 16.8.20.

[18] הטוויטר של גלי צה"ל, 13.8.20.

כוונה לספח שטחים נוספים. האפשרות השנייה היא שסיפוח השטחים הלך ואיבד מהיתכנותו, בין היתר בשל התפתחויות פוליטיות שונות, והפסיק לשרת את שני בעלי האינטרסים שהובילו אותו – טראמפ ונתניהו. אם אלו הם פני הדברים, אזי ההסכם עם איחוד האמירויות מתפקד כמעין סולם שאיפשר לשניים לרדת מעץ הסיפוח מבלי שהדבר ימוסגר ככישלון, ומבלי לפגוע במעמדם.

כך או אחרת, נתניהו מרוויח: עסקת המאה, גם אם לא יצאה בסוף לפועל, קיבעה נורמה חדשה בכל הנוגע למדיניות האמריקאית כלפי הסכסוך הישראלי-פלסטיני. בשלב השני, התניית ההסכם בביטול הסיפוח אינה גובה מנתניהו מחיר, אלא רק מסייעת לו לחזור בו באלגנטיות מדבר מה שהוא ממילא אינו יישים, שכבר תרם את תרומתו לחיזוק כוחו הפוליטי, וכל זה תוך כדי כך שנתניהו גוזר מההונאה הזו קופון שמן על הובלה של מהלך דיפלומטי שקשה מאוד להתנגד אליו.

פרק שני - המחיר

על פניו, היות שההסכם עם איחוד האמירויות כרוך בנסיגה מתוכנית הסיפוח, יש לצפות שיחד אתו ייטשטשו גם השלכות הסיפוח המתוכנן. עם זאת, כיוון שכוחה של עסקת המאה אינו טמון רק בשאלת יישומה בפועל, כי אם גם בדיון הנורמטיבי שמתקיים אודותיה, אין לצפות שביטול צעדי הסיפוח הקונקרטיים יבטל גם את כל הנזקים וההשלכות שהיא חוללה בכל הקשור לפגיעה בפלסטינים. אולם גם לעצם נירמול היחסים עם איחוד האמירויות ולאופן שבו הוא הוצג בישראל יש השפעה מרחיקת לכת על רווחתו ושלומו של העם הפלסטיני ועל הסיכוי להגיע עמו להסדר.

1. נורמליזציה של הכיבוש:

א. נעיצת חורים בבלון הסולידריות הערבית עם המאבק הפלסטיני

הסיבה שבגינה לאיחוד האמירויות ולישראל לא היו יחסים דיפלומטיים רשמיים עד כה היא הכיבוש והפגיעה החמורה בפלסטינים שמתרחשת במסגרתו. האמירתים לא יכלו לכונן נורמליזציה עם ישראל כל עוד זו לא הפסיקה את שליטתה בשטחים הכבושים ובעם הפלסטיני. התניה זו של כינון יחסים דיפלומטיים בסיום הכיבוש השפיעה אמנם על המציאות, אך חלק ניכר מכובד משקלה היה קשור בתפיסה הנורמטיבית שהיא קיבעה בנוגע לכיבוש. כל זמן שהעולם הערבי כולו התייחס אל מדינת ישראל הכובשת כאל מדינה שאין לכונן איתה יחסים דיפלומטיים רשמיים – הנגזרת היתה גם אמירה ברורה ובלתי מתפשרת בנוגע לכיבוש: מדובר בדבר מה פסול שמוכרח להיפסק לאלתר.

בקרב המדינות הערביות היה נהוג ומוסכם שכל עוד ישראל ממשיכה לכבוש את הפלסטינים, אין מקום לכונן איתה יחסים דיפלומטיים נורמליים.[19] למעשה, ככל שהכיבוש נמשך והעמיק, ויחסי הכוחות בין ישראל לרשות הפלסטינית הפכו ליותר בלתי שוויוניים לטובת ישראל, כך הפך מנוף הלחץ הזה של מדינות ערב על ישראל למרכיב מרכזי יותר בתקווה הפלסטינית לסיום הכיבוש והקמת מדינה.

הסכם השלום עם איחוד האמירויות נחתם אמנם בתמורה לנסיגה מתוכנית הסיפוח, והאמירויות הקפידו להדגיש את התנגדותם לסיפוח ואת העובדה שהם הציבו את ביטולו כתנאי להסכם,[20] אך בהקשר הזה יש לשים לב לשתי נקודות: הראשונה, ההסכם נחתם במועד מאוחר יותר מתאריך היעד שנקבע למימוש הסיפוח, 1.7.20, כאשר לרוב הנוגעים בדבר היה ברור כי הוא כבר ירד מן הפרק ולאו דווקא עומד להתממש. הנקודה השניה נוגעת לאפקט "הוצאת העז" שרבים מייחסים למהלך של נתניהו וטראמפ, במסגרתו תוכניות הסיפוח נועדו במידה רבה להכשיר את הכיבוש.[21]

---

[19] זה הזמן לדבר על "דוקטרינת נתניהו": האיגוף המדיני לפלסטינים מניב פירות היסטוריים, אהוד יערי, N12, 14.8.20.

[20] ישראל הסכימה לדחות את תוכנית הסיפוח בתמורה לנרמול היחסים עם איחוד האמירויות, נ. לנדאו וג. חורי, הארץ, 13.8.20.

[21] הנורמליזציה היא הישג, אך טראמפ ונתניהו מנפחים אותה לממדי פנטזיה הזויה, חמי שלו, הארץ, 14.8.20.

דוברת משרד החוץ של האמירויות אמרה מיד לאחר ההודעה על ההסכם כי "איחוד האמירויות פעל במרץ בחודשים האחרונים למען ההישג הדיפלומטי הזה, שיביא יציבות לאזור ויקדם את תהליך השלום".[22] עם זאת, הצטרפותו של נשיא איחוד האמירויות ויורש העצר של אבו דאבי, השייח' מוחמד בן זאיד, למהלך של נתניהו וטראמפ לא נבעה מרצון טהור להגן על הפלסטינים, שהרי אם רצה יכול היה לדרוש שגם הם יהיו מעורבים בתהליך, אלא מתוך אינטרסים אישיים, ולפי פרופ' אלי פודה, בין היתר מתוך רצון למצב את עצמו כשחקן מזרח תיכוני וערבי מרכזי.[23] בנוסף, יש המשייכים את החלטתו של בן זאיד בין היתר גם לקרבתו הרבה למוחמד דחלאן, יריבו המושבע של מחמוד עבאס העומד בראש הרשות הפלסטינית, ואחד המועמדים לרשת את תפקידו.[24]

התנאים החדשים שנוצרו עם תוכנית הסיפוח איפשרו לאיחוד האמירויות גם להמשיך לבטא סולידריות עם הפלסטינים, וגם להתחיל להרוויח מיחסים גלויים עם ישראל, מהסרת הווטו הישראלי על מכירת נשק אמריקני לאמירויות, ומקידום אינטרסים אישיים. אולם במבחן התוצאה, ההסדר עם איחוד האמירויות יצר סדק ראשון בהתניית הנורמליזציה של היחסים עם ישראל בסיום הכיבוש, בגישה של מדינות ערב לפיה הכיבוש הוא מכשול בדרך לדיפלומטיה תקינה. בהתאמה, נוצר גם סדק משמעותי בהסכמה הערבית שכיבוש השטחים הוא פסול ומוכרח להסתיים.

משמעות הדבר היא שהפרת זכויות האדם החמורה והבוטה שמתרחשת בחסות הכיבוש יום יום כבר 53 שנה זוכה ללגיטימציה מחודשת, ועוד מצד שחקנית מרכזית בעולם הערבי. ככל שהפלסטינים מאבדים עוד ועוד בני ברית שיסכימו לשלם מחיר בשם המאבק הפלסטיני, כך גם אוזלים להם קלפי המיקוח האחרונים שעוד נותרו להם מול השליטה הישראלית, ועל חשבון האופק של הסדר מדיני הולכת ומתבססת העמקה והנצחה של הכיבוש והסכסוך.[25]

ב. קיבוע והנצחה של הפגיעה בזכויות האדם של הפלסטינים

"אז ייתכן שנתניהו צודק ואפשר לעשות שלום עם מדינות ערביות מעל הראש של הפלסטינים. אבל זה לא מה שהוא באמת ניסה לומר. הסאבטקסט שלו היה, שאם אפשר לבלות סופ"ש במרוצי גמלים במדבריות דובאי, אז הכיבוש והאפרטהייד לא עולים לנו, הישראלים, דבר. שאם אפשר להגיע ליחסים נורמליים עם שכנותינו בלי שפלסטיני אחד יזכה בחירות, אז הכל טוב ואין סיבה ואין לחץ לפתור את הפלונטר הפלסטיני־ישראלי. אלא, שזו בדיוק דרך החשיבה של פושע. אם השכנים לא אומרים דבר כשנשמעות זעקות השבר של אשתי כשאני מכה אותה, אז אין בעיה, אפשר להמשיך להכות; אם לא אכנס לכלא על גניבה, אין סיבה להפסיק לגנוב". כך כותב המומחה למשפט בינלאומי ולזכויות אדם, עו"ד מיכאל ספרד, במאמר המתייחס ישירות למחיר הכבד שהפלסטינים משלמים בעבור ניסיונותיהם של טראמפ ונתניהו לשרוד.[26]

---

[22] ישראל הסכימה לדחות את תוכנית הסיפוח בתמורה לנרמול היחסים עם איחוד האמירויות, נעה לנדאו וג'קי חורי, הארץ, 13.8.20.

[23] יהיה נחמד לבקר בדובאי, אבל רמאללה חשובה יותר, אלי פודה, מכון מיתווים, הארץ, 19.8.20.

[24] סכין כפולה בגב: חזרתו של מוחמד דחלאן לעניינים מכעיסה את הרשות הפלסטינית, אבי יששכרוף, 22.8.20, מעריב; ההסכם עם האמירויות: טוב לדחלאן־סנוואר, רע לעבאס־משעל, רונית מרזן, 18.8.20, הארץ.

[25] אי אפשר לעשות שלום בין מדינות שמעולם לא נלחמו זו בזו, נעמי חזן, זמן ישראל, 19.8.20.

[26] גם הבורג' חליפה לא יסתיר את האפרטהייד, מיכאל ספרד, 17.8.20, הארץ.

הכיבוש הישראלי של השטחים הפלסטינים, שציין בחודש יוני האחרון את שנתו ה-53, כרוך בהפרה רחבת היקף, בוטה ומתמשכת של זכויות האדם של הפלסטינים. הפלסטינים תושבי השטחים הכבושים סובלים מעקירה, גירוש, נישול, גזל, אלימות ושלילה גורפת של חירויותיהם, ולאחר למעלה מיובל של כיבוש קיימים בקרבם רבים ורבות שנולדו אל תוך המציאות הזו וכלל אינם מכירים כל אפשרות אחרת.

הרוב המוחלט של פרקטיקות השליטה הנהוגות בשטחים הכבושים נשען על איצטלה ביטחונית לפיה על מנת להבטיח שקט עבור האוכלוסייה הישראלית יש להפעיל כוח על הפלסטינים, ולהפגין מולם נוכחות צבאית נוקשה ופולשנית באופן יומיומי. במסגרת זו מופעלים יום יום על מיליוני פלסטינים בשטחים בידוקים, עיכובים, מעצרים, חיפושים ועוד, כאשר במרבית המקרים מדובר בפלסטינים המוגדרים על ידי כוחות הביטחון כ"בלתי מעורבים", כלומר אוכלוסייה אזרחית שאין לה כל קשר לפעילות טרור. הפלסטינים בשטחים הכבושים יודעים היטב ומניסיון אישי שבכל רגע נתון חיילים עלולים לפלוש אליהם הביתה לצורך חיפושים רנדומליים, ושאחת מהמטרות המרכזיות של צה"ל בשטחים הכבושים היא "הפגנת נוכחות". שגרת יומם מופרת באופן קבוע, רנדומלי ובלתי צפוי, חופש התנועה שלהם נשלל מהם לעתים קרובות, ובהתאמה גם אפשרויות הפרנסה שלהם. רכושם נגזל או מופקע באופן קבוע, והמערכת בנויה כך שגם אפשרותם לעתור בגין אלה לבית דין אשר יבטיח את זכויותיהם תלויה לרוב בנדיבותו של הכובש, ובדרך כלל נמנעת.

אחד הגורמים המרכזיים לפגיעה ההולכת ומעמיקה בזכויות האדם של הפלסטינים בשטחים הכבושים היא עצם נוכחותה של אוכלוסיית המתנחלים. מפעל ההתנחלויות מייצר בגדה המערבית מציאות אפרטהיידיסטית שבמסגרתה שתי קבוצות אוכלוסייה חיות באותה טריטוריה גיאוגרפית, אך בחלק גדול מהשדות המשפטיים המסדירים את חייהן כל אחת מהן כפופה למערכת חוק שונה: הפלסטינים חיים תחת החוק הצבאי, ואילו המתנחלים שחיים לצידם כפופים לחוק הישראלי, שחל עליהם באופן פרסונלי אף על פי שמבחינה גיאוגרפית הם חיים בשטח הנמצא מחוץ למדינת ישראל.

מדיניות זו של הפרדה באה לידי ביטוי בין היתר גם בפיתוח של תשתיות נפרדות (כבישים, כבלי חשמל, צינורות מים ועוד), בבנייה של גדר ההפרדה, בהפקעת אדמות, בדיכוי של הפיתוח הפלסטיני (כפי שניתן לראות בכל הקשור לאפליה במתן אישורי בנייה לפלסטינים, ומן הצד השני בריבוי קיצוני של צווי גירוש והריסה של מבנים ותשתיות פלסטיניים)[27], וכן בצעדים משפטיים. כך, למשל, מוגבל חופש התנועה של הפלסטינים הודות לנוכחותם של מתנחלים תחת אצטלה של הצורך להגן על האחרונים. הגדה המערבית מרושתת בצירי תנועה שמעבר פלסטינים עליהם אסור או מוגבל. צירים אלו נקראים בשפה הצבאית "צירים סטריליים", וקיומם כרוך בפגיעה חמורה בזכויות הפלסטינים, שחלקם נאלצים להקיף אזורים שלמים, ואחרים – לטפס על גדרות או לעבור בין גגות על מנת להיכנס לביתם שלהם.[28]

---

[27] למידע נוסף, מדיניות התכנון והבנייה, אתר בצלם; המינהל האזרחי אישר תוכניות בנייה למאות יחידות דיור בגדה שרבות מהן כבר נבנו, הגר שיזף, הארץ, 27.2.20; המינהל האזרחי לא אוכף בנייה לא חוקית ביישובים הישראליים והפלסטיניים באיו"ש, דותן לוי, כלכליסט, 28.3.16.

[28] ילדה מנסה לחזור הביתה, עמוד הפייסבוק של "שוברים שתיקה", 28.8.18.

אחד הדברים ששימשו עד כה כמענה לטענות בדבר הפרת זכויות האדם המתרחשת במסגרת הכיבוש, הייתה עמדתן הרשמית של ממשלות ישראל, שתמכה במוצהר בחתירה להסדרה שתהיה מוסכמת על שני הצדדים, תבטיח את חירותם וביטחונם, ותבטל יום אחד את מאזן הכוחות בגדה המערבית של עליונות יהודית ונחיתות פלסטינית. לכיבוש, טענה ישראל, יש תאריך תפוגה; הוא מצב אין-ברירה זמני שמתקדם – גם אם לאט ובקירטוע – לכיוון של הסדר. אולם הצהרות לחוד ומציאות לחוד. מאז הסכמי אוסלו כמעט ולא ננקטו שום צעדים מדיניים לפתרון הסכסוך ולסיום הכיבוש, וישראל, ביתר שאת תחת שלטון נתניהו, פעלה בשטח כדי לבסס את נוכחותה הצבאית בגדה, לחזק ולהגדיל את ההתנחלויות ולנסות לפרק ככל הניתן את ההתנגדות הבינלאומית למצב עניינים זה.

נירמול היחסים עם איחוד האמירויות, שכאמור כרוך בפירוק התניית הנורמליזציה עם ישראל בסיום הכיבוש, הוא חלק מהמאמץ של נתניהו לתקוע טריז בהתנגדות הבינלאומית להמשך כיבוש השטחים. במובן זה נתניהו, לשיטתו, יכול לרשום לעצמו הישג. הפלסטינים איבדו מנוף לחץ בינלאומי, ומחירו של הכיבוש נעשה מעט נמוך יותר. בכך, גוברים הסיכויים שמה שתואר כמצב זמני ימשיך להתקבע במטרה להפוך לנצחי. משמעות הדבר היא שהפגיעה החמורה בזכויותיהם של מיליוני פלסטינים, שעד כה תוארה כמצב של חוסר ברירה שנמשך כל עוד הפיתרון המדיני לא הגיע, תימשך עוד שנים ארוכות. בהודעה מטעם ראש הממשלה הפלסטיני אבו מאזן בתגובה להכרזה על ההסכם, הוא התייחס בין היתר גם להיבט הזה, ואמר כי "מה שעשתה איחוד האמירויות הוא מעשה בגידה בירושלים, במסגד אל-אקצה ובעם הפלסטיני".

אם נירמול היחסים עם איחוד האמירויות הוא הישג היסטורי, כדברי נתניהו, הרי שישראל יכולה היתה להגיע אליו כבר לפני שנים, במסגרת הסדר מדיני עם הפלסטינים. אולם הנורמליזציה הגיעה רק כאשר נולדה ההזדמנות לעשות זאת מבלי לאתגר את מדיניות הכיבוש. בסוף חודש אוגוסט במהלך הצהרה רשמית משותפת של נתניהו יחד עם ג'ארד קושנר והיועץ לביטחון לאומי של ארצות הברית, אמר נתניהו כי "אם נצטרך לחכות לפלסטינים, נצטרך לחכות לנצח".[29] אחרי למעלה מעשור של שלטון נתניהו, שהתאפיין ב"ניהול הסכסוך" וניסיונות התחמקות מכל רמז לפשרה טריטוריאלית בשטחים, כבר ברור כי מבחינתו אין כל מניעה מלהמשיך כך לנצח. הצעדים האחרונים וההצהרות שליוו אותם מעניקים לכך חותמת אישור סופית, קורעים את המסכה הזו מעל פניה של ישראל ומוכיחים שמה שעומד לנגד עיני ההנהגה בישראל הוא הרצון להמשיך לשלוט בכל השטח שבין הים לנהר, ולא מחיר הדמים הכרוך בכך והפגיעה השיטתית בזכויות האדם של פלסטינים. מעתה והלאה, הגישה הרשמית בכל הנוגע לסכסוך היא התקדמות חד-צדדית, שתבוא על חשבון ויתורים, פשרות, שיחות, מגעים ומשא ומתן, וגם לא תתנצל על כך.[30]

---

[29] אבו מאזן: איחוד האמירויות בגדה באל-אקצה ובעם הפלסטיני, אליאור לוי, YNET, 13.8.20.

[30] "אם נצטרך לחכות לפלסטינים, נצטרך לחכות לנצח", ברק רביד, וואלה, 30.8.20.

במובן הזה, "הסכם השלום" עם איחוד האמירויות נועד לבוא על חשבון הסכם שלום אמיתי, או לפחות הסדר מדיני, בין ישראל לפלסטינים. בדומה לתוכנית הסיפוח, גם ההסכם עם איחוד האמירויות הוא מסמר נוסף בארון של מפת הדרכים, שהיתה בעבר הפתרון המוסכם על שני הצדדים, על הקהילה הבינלאומית ועל קודמיו של טראמפ. זו גם נוסחה שעומדת בסתירה ליוזמת השלום הערבית, לפיה בתמורה לסיום הכיבוש ניתן יהיה לכונן שלום עם כל מדינות ערב. נירמול היחסים עם איחוד האמירויות מסמן שהיעדר הסכם עם הפלסטינים הוא כבר לא מה שמעכב את יחסי ישראל והמדינות הערביות, ומעתה ניתן להתקדם בלעדיהם.

לכן, לכנות את הסדר הנורמליזציה עם איחוד האמירויות "הסכם שלום" רק מוסיף לו מימד ציני ואכזרי. לא רק שהמצב הקיים והחולה הזה – של סכסוך, לחימה, אלימות, שליטה, חוסר צדק ושלילה עמוקה של זכויות אדם – מאיים להתקבע ולהפוך לנצחי, נתניהו גם מייצר מצג שווא במסגרתו דווקא המהלך שנועד להעניק למצב זה לגיטימציה ותעודת הכשר הוא זה שיפתור אותו. זה כמעט כמו להגיד שתהליך הקלייה של הסיגריות לא רק מנטרל את האפקט המסרטן שלהן, אלא שהוא אף משמש כתרופה נגד סרטן.

ג. חותמת הכשר אמריקאית

עד כה, ארצות הברית תמכה רשמית בפתרון שתי המדינות והתנגדה לבנייה בהתנחלויות. עסקת המאה, ששימשה כהצהרה בדבר שינוי המדיניות האמריקאית, שינתה משוואה זו. היא העניקה לגיטימציה מאוחרת למפעל ההתנחלויות וקראה לפלסטינים להסתפק ב"אוטונומיה" מפוצלת גיאוגרפית ובלתי ריבונית, אותה היא כינתה "מדינה". לגיטימציה זו נותרה על כנה גם לאחר הורדת "עסקת המאה" מהפרק. עצם קיומה של תוכנית רצינית למראה שנהגתה על ידי בכירים בממשל האמריקאי, הוצגה באופן רשמי כפתרון מוצלח לסכסוך הישראלי-פלסטיני, וחובקה על ידי ההנהגה הישראלית – מעצב את התפיסה הנורמטיבית בכל הנוגע לזכויות האדם של הפלסטינים. הוא מקבע, מנרמל ומכשיר את מדיניות ההפרדה בגדה המערבית, ואת הפרת זכויות האדם הנרחבת שבאה איתו.

נשיאות טראמפ יצרה שינוי פרדיגמטי במדיניות ארצות הברית ביחס למציאות האפרטהיידיסטית המתרחשת בשטחים, והעניקה לה חותמת של הכשר. את השאיפה לפיתרון מוסכם החליף טראמפ בצעדים כוחניים וחד-צדדיים, את המדינה הפלסטינית העתידית הוא החליף במדינה מינוס עם סממנים חלולים של אוטונומיה, ואת השאיפה של הפלסטינים לזכויות אדם וזכויות לאומיות הוא המיר בנחיתות נצחית אל מול האוכלוסייה היהודית.

---

[31] בפירות הנורמליזציה: הופעה של עומר אדם וקץ הציונות, שאול אריאלי, 20.8.2, הארץ; הטוויטר של עמוס ידלין, 15.8.20.

2. נורמליזציה של סיפוח זוחל

אמנם תוכניות הסיפוח בחקיקה ירדו מהפרק, אבל כל מי שמכיר את המציאות בשטחים הכבושים יודע שהסטטוס-קוו הוא אשליה, ובשטח מתרחש סיפוח זוחל, דה-פקטו, שאינו עוצר לרגע. למעשה, כעת לאחר שניתנה הבטחה לסיפוח רשמי ורחב היקף, גם אם עתה היא ירדה מהפרק, יש כל סיבה לשער שהסיפוח הזוחל רק יגבר, הן מתוך רצון של הימין המתנחלי להמשיך לקבוע עובדות בשטח והן בשל הלגיטימציה האמריקאית לתהליך הסיפוח שכבר התרחש. קשה להתעלם מהקשר הרעיוני בין מציאות הכיבוש שבמסגרתה מתבצע כבר שנים ניסיון לגירוש של קהילות פלסטיניות משטחי C במטרה לייהד אותם, לבין תוכניות הסיפוח שהיו אמורות להפוך את שטחי C לשטח ישראלי והיו כרוכות בפינוי של הקהילות האלו בדיוק.

ארצות הברית שמה על השולחן את סיפוח השטחים, אקט שעד זמן לא רב נתפס כקיצוני ומרחיק לכת ועתה זכה ללגיטימציה אמריקאית. עצם העובדה שמעצמה חזקה ומובילה כמו ארה"ב תמכה בסיפוח והובילה אותו, ובכך הציגה את הרעיון של גזל מוסדר של אדמות כדבר מה לגיטימי וסביר – העניק רוח גבית וחותמת הכשר לתומכי הסיפוח בישראל. אמנם נכון לנקודת הזמן הנוכחית האיום של סיפוח בחקיקה הוסר, אך השפעות הכשרתו, הנירמול והלגיטימציה שלו עוד ילוו אותנו בשנים הבאות.

באותה נשימה, מרגע שהמסיכה הוסרה וישראל הודתה בפה מלא ברצונה להמשיך ולשלוט בכל השטח – אם זה באמצעות חיבוקה של עסקת המאה, אם באמצעות נירמול היחסים עם איחוד האמירויות, ואם באמצעות הצהרות בדבר המשך החתירה לסיפוח – אקטים נקודתיים של סיפוח זוחל לא יצטיירו עוד כדרמטיים במיוחד. במילים אחרות, מעתה והלאה השתלטות יהודית על שטחים ואדמות תהיה בהלימה עם המדיניות המוצהרת של ההנהגה בישראל. ישראל הרשמית אינה מצהירה עוד כי היא חותרת לקראת סיום הסכסוך בדרך של הסדר מדיני, אלא בחרה בדרך חדשה.

בנוסף, יש לקחת בחשבון את "אפקט הוצאת העז", במסגרתו כמה קילומטרים רבועים שישראל מספחת פה ושם בטלים בששים אל מול התוכנית לספח בחקיקה את כל שטחי C וגושי ההתנחלויות. כך יתאפשר למספחים למסגר את ביטול תוכנית הסיפוח הנרחבת כ"וויתור" ישראלי, שבגינו מגיע להם פיצוי בדמות העלמת עין ממקרים נקודתיים של השתלטות על קרקעות.

רמזים לעתיד לבוא ניתן לראות בהתרחשויות האחרונות סביב אזור E1, המחבר את ירושלים אל ההתנחלות מעלה אדומים. הבנייה הישראלית ב-E1, הכרוכה גם במאמצים לגרש מהשטח קהילות פלסטיניות שחיו בו כבר עשרות שנים, היא לא מקרה חריג וגם לא דבר חדש, והיא מתרחשת במסגרת הסיפוח הזוחל שישראל מקדמת מזה שנים. בנייה ישראלית באזור זה משמעותה ביתור של הגדה לשני חלקים נפרדים: רמאללה וצפון הגדה ובית לחם ודרום הגדה, וכיתור של מזרח ירושלים באופן שינתק אותה מיתר הגדה המערבית, ואלה יגזרו את חוסר היתכנותה של מדינה פלסטינית עתידית בת קיימא. עד כה, מעורבותה של הקהילה הבינלאומית הצליחה לבלום את הבנייה היהודית באזור, על כל השלכותיה. עסקת המאה ותוכניות הסיפוח אמנם זכו לביקורת בינלאומית רחבה בדיוק בשל צעדים כאלו, אך נכון לאוגוסט 2020, "שתי תכניות מתאר (תכנית E1 דרום ותכנית E1 מזרח) להקמת התנחלות חדשה בשטח E1 שבין מעלה אדומים ומזרח ירושלים מתקרבות בימים אלו לשלב האישור הסופי שלהן".[32]

---

[32] שקט מספחים, אביב טטרסקי, הארץ, 12.8.20.

סיכום

לניסיון של נתניהו להונות את הציבור סביב נירמול היחסים עם איחוד האמירויות יש מספר היבטים: ראשית, במאמץ שלו לשווק את נירמול היחסים כהסכם שלום, שעה שברובו מדובר בפורמליזציה של יחסים קיימים עם מדינה עמה ישראל כלל אינה מצויה בסכסוך. שנית, בהצגת המהלך ככזה שאינו כרוך במחירים – "שלום תמורת שלום" – כשלמעשה הוא הותנה בביטול תוכנית הסיפוח ובאישור עסקת המטוסים. ההסכם גם איפשר לנתניהו לא רק לרדת מעץ הסיפוח, שממילא הפסיק לתת פרי, וזאת מבלי להיתפס כחלש או כמפסיד שחזר בו מהמהלך המרכזי אותו הוביל בתקופה האחרונה, אלא להיפך – כמנהיג ומדינאי בעל הישגים, ובוודאי כאשר הוא מצוי תחת אישומים פליליים וביקורת ציבורית רחבת היקף.

אולם ההונאה הגדולה ביותר של נתניהו מצויה בהסתרה של המחיר הפלסטיני שבא עם נירמול היחסים. כי הנורמליזציה עם איחוד האמירויות אמנם קברה את התוכנית לספח בחקיקה כשליש משטחי הגדה המערבית, אך בד בבד תרמה רבות לקיבוע והנצחה של הכיבוש והפרת זכויות האדם הבוטה והיומיומית שמתקיימת בחסותו. ההסכם עם איחוד האמירויות יצר סדק ראשון בסולידריות של מדינות ערב עם הפלסטינים, במסגרתה כינון של יחסים דיפלומטיים נורמליים היה מותנה עד כה בסיום הכיבוש. במובן הזה הוא מכשיר ומנרמל אותו ואת הסיפוח הזוחל המתרחש במסגרתו כבר שנים, ומעביר מסר לפיו השליטה הישראלית בפלסטינים היא כבר לא מכשול בדרך שלנו לשגשוג.

נירמול היחסים עם איחוד האמירויות אמנם הגיע כמענה לעסקת המאה והותנה בנסיגה מתוכנית הסיפוח שעמדה במרכזה, אך אל שני המהלכים הללו יש לראות כבלתי נפרדים. שניהם מנרמלים את האלימות, הגזל ואי השוויון, תוך שהם מדירים לחלוטין את הפלסטינים מהדיון; שניהם מעניקים חותמת הכשר אמריקאית לביסוס העליונות היהודית והמשך השליטה הישראלית בשטח כולו; שניהם כרוכים בהחמרה בפגיעה בזכויות האדם של הפלסטינים; שניהם מפרקים את הפרדיגמות המוסכמות ומייצרים נקודת מוצא חדשה לדיון בסכסוך הישראלי-פלסטיני, שפועלת לרעת הפלסטינים; ושניהם קורעים את המסיכה מעל פניה של ישראל, וחושפים שהשליטה הישראלית בשטחם הכבושים היא לא תוצר של מצב אין-ברירה זמני, אלא בחירה שנובעת מהרצון להמשיך ולשלוט בכל המרחב לנצח.

גם סביב עסקת המאה וגם סביב נירמול היחסים עם איחוד האמירויות נתניהו משתמש בלשון מכובסת של "הסכם שלום" בכדי לתאר מהלך שאין כל קשר בינו לבין שלום, ושלמעשה אף מרחיק את ישראל מלהגיע לפתרון מדיני מוסכם והדדי עם העם היחיד שאיתו אכן קריטי ודחוף עבורה לכונן שלום – הפלסטינים. ההבדל הוא שאם עסקת המאה הייתה מקל (איום הסיפוח), אז ההסכם עם איחוד האמירויות הוא גזר (ההבטחה לנורמליזציה), אבל בסופו של דבר שניהם משמשים הסחת דעת שמשרתת בעיקר את נתניהו וטראמפ, ופוגעת קשות במיליוני בני אדם.

נירמול היחסים עם איחוד האמירויות הוא עוד מקרה שבו ההונאה של נתניהו אולי תשרת אותו ואת שותפיו, אך את המחיר שלה משלמים בראש ובראשונה הפלסטינים, אך גם הציבור הישראלי שסובל ממעגל הסכסוך המדמם, ומתפתה להבטחת השלום המוגשת באריזה נוצצת. מה שהולך ומתברר מעבר לכל ספק, זה שעל מנת לבסס את כוחו ולהבטיח את המשך שלטונו, נתניהו לא מהסס להונות את הציבור ולמכור לו שקרים שיסוו לא רק את כוונותיו האמיתיות, אלא גם את ההשלכות החמורות של מעשיו.

מכון זולת פועל לקדם מדיניות של שוויון וזכויות אדם
ולשקם את הלגיטימיות של שיח זכויות האדם בישראל

נשיאה | זהבה גלאון
מנכ"לית | עינת עובדיה

כל הזכויות שמורות ל**זולת - לשוויון וזכויות אדם ©**

zulat.org.il

זולת
לשוויון
וזכויות
אדם